

Климовський Семен

Біографія

Козак Харківського полку, філософ, поет, автор пісні «Їхав козак за Дунай».

Народився на рубежі XVII та XVIII століть.

Автор знаменитої пісні «Їхав козак за Дунай», харківський козак Семен Климовський довгий час вважався легендарною постаттю. Авторство його пісні «Їхав козак за Дунай» першим підтвердив російський історик М. Карамзін. Він був також ознайомлений з іншими творами С. Климовського «Про правду і великодушність благодійників» та «Про правосуддя начальників». Загадкою залишається питання про те, в яких роках жив поет. Ясно тільки, що життя його було дуже довгим, може навіть понадстолітнім. У 1724 році він, судячи з усього, був зовсім молодою людиною. Закінчував своє життя Климовський наприкінці XVIII ст. у степах колишнього Дикого Поля, де він разом із приятелем заснував хутір Припутні. Саме тут старого поета застав якийсь Микола Левицький, який у 1818 році надрукував на сторінках харківського журналу «Украинский вестник» свій нарис-спогад «Деревня Припутни (Херсонской губ., Елисаветгр. уезда)». Нарис цей віднайшов Григорій Нудьга і вмістив його в своїй книжці «Козак. Філософ. Поет». Однак, його знахідки були б неповними, якби не Федір Плотнір, який знайшов в архівах місце зниклого нині хутора Припутні — поруч з Новою Прагою (Олександрійський район Кіровоградської обл.). На свято Покрови 14 жовтня 2003 року на місці хутора Припутні встановлено пам'ятний знак.

Села давно немає: останні мешканці вибралися звідси під час голодомору 1932 - 1933 років. Якщо їхати з обласного центру в напрямку Олександрії, то повернути слід біля села Васине, потім кілька кілометрів степової дороги — і ось вона глибока балка, де колись уперше з'явився зі своїм приятелем Семен Климовський. На дні балки блищить великий став, навпроти якого, на пагорбі біля Хомчиного гаю, в оточенні високих тополь стояв будиночок Климовського, в якому й гостював Микола Левицький. Старого козака він застав з Горацієм і Вергілієм у руках. Селяни в солом'яних брилях якраз поверталися з поля. Заходило сонце. Господар повів гостя на гору — щовечора він так проводжав небесне світило. Левицькому запам'яталися слова про те, що сенс має тільки те життя, про яке можна сказати, що воно — добродійне: добродійністю пройняті були і взаємини Климовського та селян: картинка, яку малює М.Левицький, майже ідилічна. Частина цієї ідилії — житейські поради мудрого «пана» Климовського, а також пісні, якими він обдаровує сільську молодь. Згадується в нарисі й пісня «Їхав козак за Дунай».

Популярність поета зросла після того, як він став героєм опери-водевіля російського письменника О.О. Шаховського «Козак-стихотворец» (1812 р.), що користувалась шумним успіхом у глядачів.

Проте тільки в 1905 році історик Всеволоду Срезневському пощастило відшукати в особистій бібліотеці Петра I та опублікувати два рукописні твори, які підписав «негоднейший раб харьковский козак Семен Климов», зробивши їх надбанням усіх цікавих. А вже в наш час дослідник літературної давнини Валерій Шевчук переклав писання поета XVIII ст. сучасною українською мовою і помістив в одному з томів «Антології української поезії».

Твори «Про правду і великодушність благодійників» та «Про правосуддя начальників» надзвичайно цікаві з багатьох поглядів. «Цар без правди мертвий», — писав С. Климовський. І

далі малював картину того морального занепаду, на який прирікає суспільство правитель, який «пада... у прірви погані». Темнота, брехня, лють, «моральні хвороби» — ось плата за зневажання правди. «Правди нелюбитель» не гідний бути царем, твердить Климовський, адже він за життя стає «мертвороким»... Автор моралізує, обіцяючи, що благодать проллється з небес тільки тому, хто «діло при правді виконать візьметься». І це не холодне вчене моралізування, а пристрасне заклинання, розрахована на «педагогічний» ефект демонстрація моральної дилеми: «Лучше в нищих глад с правдою и хлад терпѣти, нежели, царем був, правди не имѣти».

Дослідники творчості С. Климовського Григорій Нудьга та Валерій Шевчук звернули увагу на політичний контекст, у якому з'явилися адресовані Петрові I трактати «харківського козака». Політика помсти Україні «за Мазепу» дала страшні наслідки. Пограбовано економіку, винищено чимало люду, введено обмеження на українське книгодрукування. 1722 року скасовано гетьманщину. Правити Україною відтепер повинна була «Малоросійська колегія» на чолі з бригадиром Вельяміновим. Павло Полуботок, який подався до Петербурга «виговорювати» для українців бодай куці права, додому не повернувся — помер у Петропавловській фортеці.

Рукопис (рукописну книжку, в яку С. Климовський власно ручно переписав свої твори) знайшов В. Срезневський, який опублікував її 1905 році у Харкові. Рукопис зберігається в Петербурзі у Бібліотеці Російської Академії наук.

Життя С.Климовського, як правило, пов'язують з Києво-Могилянською академією, в якій він начебто навчався (хоча в енциклопедії «Києво-Могилянська академія в іменах» згадок про Климовського немає). М. Карамзін вважав його самородком, «учнем природи», якого, на жаль, «не довчило мистецтво». Навряд чи такий погляд має підстави, оскільки твори поета, які дійшли до нас, свідчать про добре знання ним мов, літератури й філософії. Серед тих, хто був Климовському духовно найближчим, першим слід назвати Горація.

Пісня «Їхав козак за Дунай» друкувалася у багатьох пісенниках. Сюжет твору навряд чи варто прив'язувати до якоїсь історичної події. Хоча окремі дослідники відзначають можливість того, що пісня була написана козаком харківського полку як враження від невдалих турецьких походів Петра I, перший з яких відбувся в 1710 році, приблизно в час створення пісні. Герой не дуже впевнено обіцяє повернутись через три роки. Досить точно вказана тривалість всіх тих походів. Саме три роки жорстоких військових дій. Проте число три може бути просто символом, в українців воно завжди мало сакральний зміст. Та й сам «Дунай» у фольклорній традиції нерідко символізує просто ріку. Мотив розлуки козака з коханою дівчиною, образний лад пісні, характер мелодії дають підстави називати її романсом.

Ця пісня набула великої популярності в Росії і в Західній Європі, перекладена німецькою і французькою мовами. В добу романтизму було написано чимало нових текстів, які виконувалися на мелодію «Їхав козак за Дунай». Їх автори — такі популярні російські поети першої пол. XIX ст., як О. Мерзляков та О.Сомов. Композитори та поети створювали все нові й нові варіації на теми української пісні:

арія Лести в опері віденського композитора Ф. Кауера «Леста, дніпровська русалка» (1803 р.), опера К. Кавоса «Козак-стихотворец» (1812 р.), вірші юного О. Пушкіна «Козак».

Помер Семен Климовський у селі Припутні Херсонської губ. Єлисаветградського повіту (неподалік сучасного селища Нова Прага, що в Олександрійському районі на Кіровоградщині) на рубежі XVIII та XIX століття.

Постійна адреса: http://ukrlit.org/klymovskyi_semen